

ДІАГНОСТИКА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

DIAGNOSTICS OF ECONOMIC SECURITY OF AGRARIAN ENTERPRISES

У сучасних умовах глобальної нестабільності, воєнного стану в Україні, зростання внутрішніх і зовнішніх ризиків особливої ваги набуває питання забезпечення економічної безпеки аграрних підприємств. Аграрний сектор відіграє важливу роль у формуванні продовольчої безпеки держави, валютних надходженнях від експорту та зайнятості населення, тому збереження його стійкості є стратегічно важливим. Діагностика економічної безпеки аграрних підприємств дозволяє вчасно виявляти внутрішні дисбаланси, прогнозувати загрози та приймати обґрунтовані управлінські рішення. Сучасна методологія діагностики потребує удосконалення з урахуванням галузевих особливостей аграрного виробництва, нестабільного економічного середовища та цифровізації управління.

Ключові слова: аграрні підприємства, економічна безпека, фактори, модель діагностики, ринок України, інфляція, валютні коливання, політичні ризики, маркетингові індикатори, адаптація бізнесу, конкурентоспроможність, іноземні інвестиції, стратегії зростання, ризик-менеджмент, фінансова стійкість, оптимізація ресурсів, диверсифікація.

In today's environment of global instability, martial law in Ukraine, and growing internal and external risks, the issue of ensuring the economic security of agricultural enterprises is of particular importance. The agricultural sector plays an important role in shaping the state's food security, foreign exchange earnings from exports and employment, so maintaining its sustainability is strategically important. An enterprise, as an open system, operates in a dangerous, extraordinary, complex and unstable external environment. During the period of martial law, environmental factors limit the activity of enterprises in the market, create threats and dangers. In these conditions, it becomes necessary for enterprises to ensure economic security for their further functioning. That is, for Ukrainian enterprises, creating safe operating conditions, establishing supplies, using new technologies or modernizing outdated ones, interacting with partners and establishing customer feedback, renewing and developing strategically important partnerships with domestic and foreign partners, expanding or changing regional sales markets are tools to increase the level of economic security. Diagnosing the level of economic security of an enterprise is a key step in formulating its development strategy. The data obtained in the course of the analysis allows us to identify priority areas of activity and develop measures to improve business sustainability. This process is especially important in the context of integrating enterprises into the country's food security system and protecting national economic interests. Timely and high-quality diagnostics of economic security is an important tool for ensuring the stability of both individual enterprises and the national economy as a whole. Diagnostics of the economic security of agricultural enterprises allows timely detection of internal imbalances, forecasting threats, and making informed management decisions. The current diagnostic methodology needs to be improved, taking into account the sectoral specifics of agricultural production, the unstable economic environment, and the digitalization of management.

Key words: agrarian enterprises, economic security, factors, diagnostic model, Ukrainian market, inflation, currency fluctuations, political risks, marketing indicators, business adaptation, competitiveness, foreign investment, growth strategies, risk management, financial sustainability, resource optimization, diversification.

УДК 336.6:338.43

DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.92-3>

Овсієнко Н.В.¹

к.е.н., завідувач кафедри менеджменту та маркетингу,
Приватний вищий навчальний заклад
«Європейський університет»

Костенко Ю.В.²

аспірант кафедри економіки, фінансів та обліку,
Приватний вищий навчальний заклад
«Європейський університет»

Ovsienko Nataliia

Private Higher Education Establishment
"European University"

Kostenko Yurii

Private Higher Education Establishment
"European University"

Постановка проблеми. Стратегічне планування економічної безпеки підприємства є важливим чинником його стабільного розвитку та конкурентоспроможності. Сучасні підходи до діагностики економічної безпеки ґрунтуються на аналізі внутрішніх і зовнішніх факторів, що впливають на стан підприємства. Система критеріїв діагностики економічної безпеки включає кількісні та якісні характеристики виробничого, ресурсного, технічного та наукового потенціалу, конкурентоспроможності продукції, здатності адаптації до негативного впливу тощо, що і формує низку методичних підходів до аналізу стану економічної безпеки підприємства.

Діагностика рівня економічної безпеки підприємства є ключовим етапом у формуванні стратегії його розвитку. Отримані в процесі аналізу дані дозволяють визначити пріоритетні напрями діяльності та розробити заходи для підвищення

стійкості бізнесу. Особливого значення цей процес набуває у контексті інтеграції підприємств у систему продовольчої безпеки країни та захисту національних економічних інтересів. Своєчасна та якісна діагностика економічної безпеки є важливим інструментом для забезпечення стабільності як окремих підприємств, так і національної економіки в цілому. Інтеграція фінансових і нефінансових показників у процес діагностики економічної безпеки є важливим напрямом досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика економічної безпеки підприємств активно досліджується у працях науковців. Ю. П. Дудка аналізує методологію формування економічної безпеки в умовах глобалізації, наголошуючи на необхідності створення інституційних механізмів захисту підприємств від транснаціональних загроз [1].

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7694-7522>

² ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-6349-0830>

Ю. І. Кіржецький та М. С. Кіржецька розробили методичні засади оцінки економічної безпеки реального сектора, зосереджуючи увагу на багатофакторному аналізі та розрахунку інтегральних коефіцієнтів, з адаптацією до специфіки галузей [3].

Комплексний підхід до аналізу економічної безпеки підприємництва в Україні представлений у монографії Г. В. Ситник та ін., де обґрунтовується важливість системного моніторингу безпекових індикаторів на різних рівнях. Зокрема, націлено на формування антикризових стратегій управління ризиками [2].

Д. С. Степанов обґрунтовує структурну модель діагностики економічної безпеки, що включає оцінку фінансового, виробничого, технологічного та кадрового потенціалу підприємства, з пропозицією поетапного алгоритму діагностики [8; 9].

О. Г. Кубай та О. А. Заставнюк розглядають удосконалення фінансово-економічної безпеки в межах антикризового управління, підкреслюючи важливість ранньої діагностики для аграрного бізнесу в умовах невизначеності [6].

Специфіку діагностики економічної безпеки сільськогосподарських підприємств розкриває А. І. Кліпун, що підкреслює вплив сезонності, кліматичних ризиків та нестабільності ринків збуту [4]. О. В. Коваленко та Л. О. Яценко пропонують авторський підхід до оцінки фінансової безпеки аграрних підприємств через аналіз ліквідності, платоспроможності та стійкості [5].

О. В. Кухар акцентує на принципах ідентифікації загроз для аграрних підприємств, зокрема через зовнішні впливи та інституційну нестабільність [7].

Навколо розробки діагностичних інструментів економічної безпеки існує ґрунтовна теоретична і методологічна база, яка може стати основою подальшого розвитку цієї галузі досліджень. Проте, навіть зі значним науковим потенціалом, питання діагностики економічної безпеки сільськогосподарських підприємств залишається не цілком вивченим, особливо в умовах воєнної небезпеки, зміни клімату та нестабільності фінансової системи.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У переліку раніше згаданих досліджень розкриваються певні аспекти діагностики стану економічної безпеки сільськогосподарських підприємств, проте на поточний час не існує єдиної методики оцінки стану економічної безпеки, підходів та інструментів, які б забезпечували повну ефективність процесу діагностики. Реалізація діагностики та вибір інструментів, які використовуються для її реалізації, залежать від особливостей системи господарських відносин, яка підлягає діагностичному дослідженню. Узагальнення методичних підходів дозволяє обґрунтовано обирати такі інструменти діагностики, які найповніше враховують наявні внутрішні та

зовнішні ризики господарських відносин, забезпечуючи вчасне виявлення загроз і прийняття управлінських рішень для їх нейтралізації або мінімізації, підвищення рівня стійкості господарських відносин та забезпечення ефективного управління ризиками ускладнених умов зовнішньої та внутрішньої навколишнього середовища.

Постановка завдання. Мета статті: проаналізувати методологічні підходи до діагностики економічної безпеки аграрних підприємств, визначити ключові індикатори оцінювання, та обґрунтувати практичні шляхи вдосконалення діагностичного інструментарію.

Об'єкт дослідження – аграрні підприємства в умовах економічної нестабільності.

Предмет дослідження – процес діагностики економічної безпеки аграрних підприємств, система індикаторів, методи оцінювання та інтерпретації результатів.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У сучасних умовах нестабільного економічного середовища аграрні підприємства стикаються з широким спектром ризиків, які можуть негативно впливати на їх стійкість, фінансову самодостатність та конкурентоспроможність. Відтак питання діагностики економічної безпеки набуває першочергового значення, оскільки саме вона дозволяє вчасно виявити потенційні загрози, оцінити рівень їх впливу на господарську діяльність і розробити адекватні управлінські заходи для запобігання негативним наслідкам.

Теоретичне підґрунтя діагностики економічної безпеки базується на системному підході, який розглядає підприємство як відкриту соціо-економічну систему, що перебуває під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх чинників. Економічна безпека при цьому трактується як стан захищеності підприємства від деструктивного впливу загроз і ризиків, що дозволяє забезпечити стабільне функціонування, відтворення потенціалу та стратегічний розвиток.

Економічна безпека сільськогосподарського підприємства є критичним фактором його здатності забезпечувати стійке функціонування та розвиток в умовах впливу зовнішніх і внутрішніх загроз. Діагностика рівня економічної безпеки підприємства дозволяє своєчасно виявляти несприятливі тенденції і загрози економічній безпеці підприємства, що генеруються внутрішнім і зовнішнім середовищем господарювання, дозволяючи виявляти слабкі місця в економічній системі та забезпечити оптимальний розподіл та ефективне використання ресурсів з точки зору забезпечення економічної безпеки підприємства [1]. Діагностика рівня економічної безпеки підприємства є комплексним процесом оцінки його стійкості та здатності адаптуватися до змін зовнішнього і внутрішнього середовища. Вона передбачає аналіз фінансової складової, яка включає ліквідність, прибутковість, платоспроможність

та кредитоспроможність, технологічної складової, що відображає рівень інноваційного розвитку, ефективність виробничих процесів і ступінь впровадження нових технологій; кадрової складової, яка оцінює професійний рівень працівників, мотиваційні механізми та стабільність персоналу; інтелектуальної складової, що визначає рівень управління знаннями, інноваційний потенціал та захист інтелектуальної власності. Також слід зазначити, що підхід до діагностики економічної безпеки сільськогосподарських підприємств має багатовимірний характер та ґрунтується на інтеграції як кількісних, так і якісних характеристик. Основні напрями, виділені в літературі, включають:

Інтегральний підхід. Цей підхід розглядає економічну безпеку як сукупну характеристику, що відображається через спеціально сформований інтегральний індекс, який комбінує різні індикатори [2; 9]. Важливим етапом є нормування окремих показників та їх зважування, що дозволяє оцінити загальний рівень безпеки підприємства.

Модульний (сегментований) підхід. Згідно з ним, економічна безпека розбивається на окремі підсистеми (фінансова, виробнича, кадрова, технологічна, маркетингова, екологічна тощо), кожна з яких оцінюється окремо [4, с. 198]. Такий підхід дозволяє виявити слабкі місця на рівні конкретних функціональних блоків та розробити цільові заходи щодо їх підвищення.

Ризико-орієнтований підхід. Актуальність цього методу підкреслюється сучасними викликами

у сфері аграрного виробництва. Він базується на аналізі ризикових факторів зовнішнього і внутрішнього середовища [6, с. 55]. Метод передбачає ідентифікацію, аналіз і оцінку ризиків за допомогою статистичних і експертних методів, а також формування системи превентивних заходів.

Структурно-орієнтований підхід. Даний підхід розглядає економічну безпеку як структурну характеристику, що включає як фінансові, так і нефінансові компоненти, та спрямований на забезпечення цілісності господарської діяльності в умовах ринкових, інституційних і технологічних змін [3].

SWOT- та GAP-аналізи – використовуються для стратегічного аналізу внутрішнього середовища підприємства [3].

Ці теоретико-методичні засади дозволяють як розробити відповідні моделі оцінки, так і сформулювати практичні рекомендації для підвищення стійкості аграрних підприємств.

Економічна безпека аграрного підприємства є важливою складовою його стійкого функціонування та розвитку в умовах зростаючих ризиків та викликів сучасного середовища. Ефективна діагностика економічної безпеки передбачає аналіз як внутрішніх, так і зовнішніх факторів впливу, що формують рівень захищеності підприємства від загроз.

На рисунку нижче узагальнено основні фактори, які впливають на безпечний розвиток підприємства, серед яких можна виділити зовнішні та внутрішні компоненти (рис. 1).

Рис. 1. Фактори впливу на економічно безпечний розвиток підприємства

Джерело: [5]

Важливо зазначити, що лише констатація наявності тих чи інших загроз є недостатньою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Необхідне чітке кількісне та якісне оцінювання стану ключових елементів господарської системи.

У цьому контексті виникає потреба у створенні чіткої, багатовимірної системи показників, яка б дозволяла всебічно оцінити поточний рівень економічної безпеки підприємства, своєчасно виявляти критичні зміни в його діяльності та формулювати запобіжні заходи. Для комплексного аналізу економічної безпеки аграрних підприємств необхідно розробити систему індикаторів, що охоплює різні аспекти діяльності – фінансовий, кадровий, виробничо-технологічний, інвестиційний, екологічний та інші ключові напрями, які визначають загальну стійкість і адаптивність підприємства до змін зовнішнього середовища.

Урахування всіх аспектів економічної безпеки підприємства є важливим для його стабільності в умовах мінливого ринкового середовища. Індикатори дозволяють оцінити фінансову стійкість, виробничу ефективність, маркетингові стратегії та здатність реагувати на ризики.

Фінансові індикатори оцінюють стабільність підприємства, зокрема через коефіцієнти ліквідності, що вказують на здатність покривати короткострокові зобов'язання. Рентабельність і структура капіталу дозволяють визначити фінансову залежність від зовнішніх джерел, а комбінація цих показників дає змогу вчасно виявити слабкі місця.

Виробничі та технологічні індикатори оцінюють ефективність використання ресурсів і рівень оснащеності виробництва. Застаріле обладнання може знижувати ефективність, а зношеність основних засобів вказує на потребу в модернізації.

Маркетингові індикатори аналізують диверсифікацію продукції та ринків збуту, а також ефективність логістичних і збутових систем. Це допомагає визначити залежність від окремих ринків та здатність адаптуватися до змін.

Ризикові індикатори важливі для ідентифікації зовнішніх і внутрішніх загроз, що дозволяє своєчасно реагувати на потенційні проблеми та підвищувати ефективність управління.

Оцінка потенційних загроз за допомогою якісних та кількісних методів дозволяє виявити не тільки існуючі, але й потенційні ризики, що можуть вплинути на стабільність підприємства в довгостроковій перспективі. Системи раннього попередження дозволяють своєчасно реагувати на можливі загрози, що значно підвищує ефективність управління.

Ефективне стратегічне управління аграрними підприємствами потребує обґрунтованого вибору інструментарію та методології реалізації стратегій економічної безпеки. Узагальнення результатів

досліджень дозволило виокремити низку підходів, що демонструють високу результативність у процесі стратегічного планування суб'єктів аграрного сектору економіки [11–13], а саме:

Гнучкий підхід передбачає використання методів планування, які забезпечують здатність підприємств оперативно реагувати на зміни у зовнішньому середовищі. Це є особливо релевантним для аграрних виробників, діяльність яких значною мірою залежить від природно-кліматичних умов та коливань макроекономічних показників.

Адаптивний підхід орієнтований на стратегічне планування, що дозволяє підприємствам швидко пристосовуватись до нових умов функціонування, мінімізуючи ризики та сприяючи підвищенню рівня економічної безпеки.

Агресивний підхід акцентує увагу на інтенсивному залученні інвестиційних ресурсів і розширенні ринкової присутності, що є доцільним для підприємств із високим потенціалом зростання та прагненням до експансії.

Консервативний підхід ґрунтується на мінімізації ризиків та забезпеченні фінансової стабільності, що має особливу вагу для суб'єктів аграрного виробництва, які функціонують в умовах високої невизначеності та нестабільного зовнішнього середовища.

Загалом, розробка та впровадження комплексної системи індикаторів для оцінки економічної безпеки аграрних підприємств допоможе своєчасно виявляти проблеми та адаптувати стратегії до змінних умов ринку, забезпечуючи довгострокову стабільність та конкурентоспроможність підприємства.

На основі системи індикаторів формується *інтегральний індекс економічної безпеки* як узагальнений показник, що дозволяє класифікувати підприємства за рівнем безпеки (низький, середній, високий, критичний) [14]. Основні етапи розрахунку включають:

1. Нормування окремих індикаторів. Для забезпечення порівнянності величин показники переводяться у безрозмірну форму.

2. Зважування індикаторів. Кожному показнику присвоюється вага, що визначається експертним методом або статистичним аналізом.

3. Розрахунок інтегрального показника.

Формула розрахунку має вигляд:

$$I_{\text{безпеки}} = \sum_{i=1}^n w_i * x_i,$$

де w_i – вага i -го показника, x_i – нормоване значення.

Оцінювання рівня економічної безпеки аграрного підприємства може здійснюватися на основі широкого спектра методичних підходів. Вибір конкретного інструментарію обумовлений як цільовим призначенням дослідження, так і доступністю необхідних вхідних даних. Використання відповідної методики дає змогу провести

комплексну діагностику рівня економічної безпеки сільськогосподарського суб'єкта, визначити потенційні вектори змін його стану, а також оцінити інтенсивність та характер впливу зовнішніх і внутрішніх чинників.

Аналіз поточного стану економічної безпеки аграрних підприємств, разом із виявленням та інтерпретацією впливу дестабілізуючих загроз, виступає фундаментальним елементом стратегічної системи забезпечення економічної безпеки. Застосування зазначених підходів забезпечує можливість не лише порівняльної характеристики рівня безпеки між окремими підприємствами, але й моніторингу динаміки їхнього розвитку в умовах кризових явищ та нестабільності зовнішнього середовища.

На основі методологічних підходів і розробленої системи індикаторів підприємствам пропонується:

- Створення аналітичних платформ для автоматизованого збору та обробки даних, що дозволяє відстежувати зміни в ключових показниках у реальному часі.

- Інтеграція методів моніторингу та прогнозування, яка за допомогою статистичних та експертних методів дає змогу передбачити загрози та вчасно запроваджувати заходи для їх нейтралізації.

- Розробка програм антикризового управління, де на основі діагностики визначаються пріоритетні напрямки для інвестицій у модернізацію виробництва, оптимізацію управлінських процесів і диверсифікацію ринків збуту.

Висновки. Результати проведеного дослідження підтверджують, що якісна діагностика економічної безпеки є невід'ємною складовою системи забезпечення стабільного функціонування та підвищення конкурентоспроможності аграрного підприємства. Огляд наукових підходів до оцінювання економічної безпеки сільськогосподарських суб'єктів свідчить про широку варіативність методологічного апарату, що застосовується як у вітчизняній, так і в зарубіжній дослідницькій практиці. Особлива увага приділяється поєднанню інтегральних показників з галузевими індикаторами, що дозволяє здійснювати всебічну оцінку безпеки з урахуванням специфіки аграрного сектору.

Систематизація методичних підходів створює підґрунтя для обґрунтованого вибору діагностичних засобів, які найбільш адекватно відображають вплив зовнішніх і внутрішніх загроз, сприяючи своєчасній ідентифікації ризиків та прийняттю ефективних управлінських рішень з метою їх нівелювання. Подальше вдосконалення системи індикаторів, широке використання агрегованих оцінок та адаптація діагностичних методик до умов аграрної галузі значно підвищують точність оцінювання і швидкість реагування на потенційні виклики.

У подальшому доцільно розробити програмні продукти для автоматизованого моніторингу стану економічної безпеки та проводити глибші емпіричні дослідження з урахуванням змін у зовнішньому середовищі агросектору.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Судакова О. І., Попова В. В., Медведовська Т. П., Мещеряков О. С. Діагностика в системі управління економічною безпекою підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 13. С. 192–195.
2. Дудка Ю. П. Економічна безпека в умовах глобалізації (суспільно-економічне дослідження на базі наукового центру MediaStar): монографія. Вінниця : ГО «Європейська наукова платформа», 2023. 196 с.
3. Економічна безпека підприємництва в Україні: монографія / Г. В. Ситник, Г. В. Блакита, Н. М. Гуляєва та ін. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2020. 284 с.
4. Кіржецький Ю. І., Кіржецька М. С. Методичні засади оцінювання економічної безпеки підсистем реального сектору економіки. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 14. С. 195–201.
5. Кліпун А. І. Особливості оцінки економічної безпеки сільськогосподарських підприємств. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2018. Т. 2. № 1 (41). С. 44–49.
6. Коваленко О. В., Ященко Л. О. Діагностика стану фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств. *Облік і фінанси*. 2021. № 1 (91). С. 52–60. DOI: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2021-1\(91\)-52-60](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2021-1(91)-52-60)
7. Кубай О. Г., Заставнюк О. А. Удосконалення фінансово-економічної безпеки в системі антикризового управління аграрного підприємства. *Агросвіт*. 2022. № 4. С. 68–78. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2022.4.68>
8. Кухар О. В. Принципи ідентифікації загроз та стану економічної безпеки аграрних підприємств. *Актуальні проблеми інноваційної економіки та права*. 2023. № 5–6. С. 17–22.
9. Степанов Д. С. Формування та діагностика економічної безпеки сільськогосподарських підприємств. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2017. Т. 2. № 3 (25). С. 144–146.
10. Степанов Д. С. Діагностика економічної безпеки сільськогосподарських підприємств: дис. канд. екон. наук: 08.00.04. Херсон, 2019. 224 с.
11. Майстренко К. Білик О. (2023). Роль стратегічного планування в досягненні цілей сталого розвитку: досвід публічного сектору в Україні. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2023. № 3 (69). С. 42–46. DOI: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-3\(69\)-5](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-3(69)-5)
12. Лепейко Т. І., Чикуркова А. Д., Федірець О. В. Адаптивна модель стратегічного менеджменту підприємства в умовах управління змінами. *АГРОСВІТ*. 2024. № 16. С. 10–15. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2024.16.10>
13. Ковбатиюк М. В. Адаптивне стратегічне планування як дієвий інструмент розвитку бізнес-структур в умовах сучасних викликів. *Збірник наукових праць ДУІТ. Серія «Економіка і управління»*, 2023. Вип. 53. С. 67–73. DOI: <https://doi.org/10.32703/2664-2964-2023-53-67-73>
14. Чорна О. Ю., Христенко Л. М., Івченко Ю. А. Аспекти діагностики стану економічної безпеки

агрохолдингів у визначенні напрямів їх стратегічного розвитку. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2022. № 6 (276). С. 75–91. DOI: <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2022-276-6-75-91>

REFERENCES:

1. Sudakova O. I., Popova V. V., Medvedovskaya T. P., Meshcheryakov O. S. (2016). Diahnostyka v systemi upravlinnia ekonomichnoi bezpekoii pidpriemstva [Diagnostics in the system of management of economic security of the enterprise]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, vol. 13, pp. 192–195.
2. Dudka Y. P. (2023). Ekonomichna bezpeka v umovakh hlobalizatsii (suspilno-ekonomichne doslidzhennia na bazi naukovoho tsentru MediaStar): monohrafiia [Economic security in the context of globalization (socio-economic research on the basis of the MediaStar Research Center): monograph]. Vinnytsia : HO "Ievropeiska naukova platforma", 196 p.
3. Sytnyk H. V., Blakita H. V., Huliayeva N. M. (2020). Ekonomichna bezpeka pidpriemnytstva v Ukraini: monohrafiia [Economic security of entrepreneurship in Ukraine: monograph]. yiv : Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, 284 p.
4. Kirzhetskyi Y. I., Kirzhetska M. S. (2018). Metodychni zasady otsiniuvannia ekonomichnoi bezpeky pidsystem realnoho sektoru ekonomiky [Methodological principles of assessing the economic security of subsystems of the real sector of the economy]. *Ekonomika i suspilstvo*, vol. 14, pp. 195–201.
5. Klipun A. I. (2018). Osoblyvosti otsinky ekonomichnoi bezpeky silskohospodarskykh pidpriemstv [Features of assessment of economic security of agricultural enterprises]. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal "Internauka"*, vol. 2, no. 1 (41), pp. 44–49.
6. Kovalenko O. V., Yashchenko L. O. (2021). Diahnostyka stanu finansovoi bezpeky silskohospodarskykh pidpriemstv [Diagnostics of the state of financial security of agricultural enterprises]. *Oblik i finansy*, no. 1 (91). DOI: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2021-1\(91\)-52-60](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2021-1(91)-52-60)
7. Kubai O. G., Zastavniuk O. A. (2022). Udoshkonalennia finansovo-ekonomichnoi bezpeky v systemi antykrizovoho upravlinnia ahrarynoho pidpriemstva [Improvement of financial and economic security in the system of crisis management of an agricultural enterprise]. *Agrosvit*, no. 4. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2022.4.68>
8. Kukhar O. V. (2023). Pryntsypy identyfikatsii zahroz ta stanu ekonomichnoi bezpeky ahrarynykh pidpriemstv [Principles of identification of threats and the state of economic security of agricultural enterprises]. *Aktualni problemy innovatsiinoi ekonomiky ta prava*, no. 5–6, pp. 17–22.
9. Stepanov D. S. (2017). Formuvannia ta diahnostyka ekonomichnoi bezpeky silskohospodarskykh pidpriemstv [Formation and diagnostics of economic security of agricultural enterprises]. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal "Internauka"*, vol. 2, no. 3 (25), pp. 144–146.
10. Stepanov D. S. (2019). Diahnostyka ekonomichnoi bezpeky silskohospodarskykh pidpriemstv [Diagnostics of economic security of agricultural enterprises]: dys. kand. ekon. nauk: 08.00.04. Kherson., 224 p.
11. Maistrenko K., Bilyk O. (2023). Rol stratehichnoho planuvannia v dosiahnenni tsilei staloho rozvytku: dosvid publichnogo sektora v Ukraini [The role of strategic planning in achieving sustainable development goals: the experience of the public sector in Ukraine]. *Naukovi pratsi Mizhrehionalnoi Akademii upravlinnia personalom. Politychni nauky ta publichne upravlinnia*, no. 3(69), pp. 42–46. DOI: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-3\(69\)-5](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-3(69)-5)
12. Lepeyko T. I., Chykurkova A. D., Fedirets O. V. (2024). Adaptivna model stratehichnoho menedzhmentu pidpriemstva v umovakh upravlinnia zminamy [Adaptive model of strategic management of an enterprise in the conditions of change management]. *AGROSVIT*, no. 16. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2024.16.10>
13. Kovbatiuk M. V. (2023). Adaptivne stratehichne planuvannia yak diievyi instrument rozvytku biznes-struktur v umovakh suchasnykh vyklykiv [Adaptive strategic planning as an effective tool for the development of business structures in the face of modern challenges]. *Zbirnyk naukovykh prats DUIT. Serii "Ekonomika i upravlinnia"*, vol. 53, pp. 67–73. DOI: <https://doi.org/10.32703/2664-2964-2023-53-67-73>
14. Chorna O. Y., Khrystenko L. M., Ivchenko Y. A. (2022). Aspekty diahnostyky stanu ekonomichnoi bezpeky ahrokhodyniv u vyznachenni napriamiv yikh stratehichnoho rozvytku [Aspects of diagnosing the state of economic security of agroholdings in determining the directions of their strategic development]. *Visnyk Shkhydnoукраїнського національного університету імені Володимира Дала*, no. 6 (276), pp. 75–91. DOI: <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2022-276-6-75-91>